

A pártatlan bírósághoz való jog az Európai Emberi Jogi Egyezményben és a büntető igazságszolgáltatás rendszere*

Bárd Károly

I.

1. Az emberi jogok és alapvető szabadságok védelméről szóló európai egyezmény (Egyezmény) 6. cikke biztosítja mindenkinek azt a jogot, hogy büntető ügyében törvény által felállított, független és pártatlan bíróság ítélkezze. E három követelmény összefüggése nyilvánvaló: a függetlenség és a pártatlanság veszélybe kerül, ha a bíróság nem előre törvényben meghatározott, és aligha biztosított az olyan bíróság pártatlansága, amely szervezetében és munkamódszerében nem független.

A pártatlanság követelménye mindenekelőtt a bíró szubjektív hozzáállására vonatkozik: a bírónak a felek felett kell állnia, tekintet nélkül a személyükre kizárólag az ügyre tartozó körülményekre lehet figyelemmel, döntését csak ezekre alapozhatja. Ezért az olyan ítélkező testületek, amelyeknek érdekei egybeesnek vagy közel állnak az egyik vagy a másik fél érdekeihez, a pártatlan elbírálást aligha képesek biztosítani. A pártatlanság kivált akkor kerül veszélybe, ha a döntéshozó szerv tagjai egyúttal azt a szervet képviselik, amelynek érdekét a kérdéses jogvita érinti. Ilyenek a fegyelmi ügyek, ahol a szervezet képviselőiből álló testület rendszerint arról határoz: megsértette-e az érintett a szervezet normáit.

Úgy tűnik, ez a veszély a büntető ügyekben nem jelentkezik. De tudjuk: függetlenül attól, hogy egy adott jogvitát a nemzeti jog hol helyez el, a strasbourgi szervek maguk döntenek el az ügy jellemzői alapján, hogy az büntető (vagy polgári) ügynek tekintendő-e, amelyre tehát a 6. cikk rendelkezéseit alkalmazni kell. Így korántsem elképzelhetetlen, hogy valamely – a nemzeti jog által fegyelmi eljárásra tartozónak tekintett – ügyet a strasbourgi szervek a 6. cikk alá tartozónak minősítsenek.

Az említett veszély leginkább a „vegyes testületek” esetében áll fenn, amikor a döntéshozó szerv nem kizárólag bírákból áll. De még abban az esetben sem feltétlenül biztosított a pártatlanság, ha csak bírák ítélkeznek. Kérdéses lehet, hogy pl. a katonai bíróságok mennyiben alkalmasak a pártatlan ítélkezésre, ha olyan cselekményekről kell döntenükhöz, amelyek azon szervezet alapvető normái – a szolgálat teljesítése, a hierarchia tiszteletben tartása, engedelmisség stb. – ellen irányulnak, amelynek maguk is tagjai. A strasbourgi szervek a katonai bíróságok létjogosultságát mindenestre elismerik, attól azonban óvnak, hogy visszatérjünk ahhoz a korábbi rendszer-

* Az Országos és Budapesti Ügyvédi Kamara valamint az Interights által szervezett emberi jogi sorozat keretében 1997. január 9-én tartott előadás szerkesztett változata.

hez, amelyben a katonai bíróságok ítélkeztek „civiliek” felett a honvédelmi kötelezettség elleni bűncselekmények miatt, olyan cselekmények miatt tehát, amelyek magát az intézményt kérdőjelezzik meg.

2. A 6. cikk tehát azt kívánja, hogy a döntéshozó pártatlan legyen. A személyes meggyőződés, a bíró ellenséges vagy elfogult hozzáállásának a bizonyítása azonban korántsem könnyű, különösen ha figyelembe vesszük: a strasbourgi szervek a pártatlanságot vélelmezik, a vélelmet a panaszosnak kell megdöntenie.

A szubjektív hozzáállás az esetek jelentős részében alig fedhető fel. Ezért a strasbourgi szervek a szubjektív megközelítési mód mellett az ún. *objektív tesztet* is segítségül hívják a pártatlanság megítéléséhez. Ekkor azt vizsgálják, hogy a bíró eljárása elégséges garanciát nyújtott-e ahhoz, hogy a pártatlanságát illető kételyeket ki lehessen zárni. Az objektív teszt alapján azt kell megállapítani, hogy függetlenül a bíró személyes eljárásától, magatartásától, felfedhetők-e olyan tények, amelyek pártatlanságát illetően legitim, igazolható kételyeket ébreszthetnek. Ennek során pedig vizsgálni kell a bíró által ellátott funkciókat, az igazságszolgáltatás belső szervezetét és ebből a szempontból a látszatnak, az eljárás külsőségeinek is lehet jelentőségük.

A szubjektív megközelítési mód és az objektív (vagy strukturális) teszt között megvan a kapcsolat: maga az eljárási rend lehet olyan, hogy a bírót óhatatlanul (előzetes) állásfoglalásra kényszeríti még mielőtt az ügy érdemi vizsgálatába belekezdene, alkalmas lehet tehát arra, hogy a bírót ténylegesen elfogulttá tegye.

3. Mivel tehát a szubjektív hozzáállás igazolása rendkívül nehéz, a strasbourgi esetjogból inkább csak azt tudjuk meg: melyek azok a bírói nyilatkozatok, megnyilvánulások, amelyek *nem alapozhatják meg* az érintett bizalmatlanságát. A fél indítványainak elutasítása, a büntetés súlyosítása, az eljárás vontatott lefolytatása olyan körülmények, amelyek önmagukban nem indokolhatják a panaszos kételyeit a bíró pártatlansága felől, mint ahogy nem jelentik feltétlenül az Egyezmény megsértését az olyan bírói nyilatkozatok sem, amelyek előrevetítik az ügy kimenetelét, feltéve, hogy kimutatható: az eljárás egyébként tisztességes volt és a büntetés mértéke sem tanúskodik elfogultságról. Nem találták az Egyezmény szervei a pártatlanságot megkérdőjelező körülménynek azt sem, hogy a bíró ugyanazon személlyel szemben korábban számos ügyben hozott bűnösséget megállapító ítéletet.

II.

4. A hazai jog intézményei Egyezmény-konformitásának megítélésére természetesen azok az ügyek alkalmasak, amelyekben a strasbourgi szervek az objektív tesztet vagy strukturális megközelítést alkalmazva azt vizsgálták: megőrizheti-e a bíró pártatlanságát, ha a tárgyalást megelőző fázisokban már foglalkozott az ügygel? Így „tesztelhetjük” a kizárásra vonatkozó szabályainkat, ellenőrizhetjük, hogy nem idézi-e elő az elmarasztalás veszélyét az, hogy a „letartóztató” bírót eljárási jogunk nem zárja el az ügy érdemi elbírálásától és választ kaphatunk arra, hogy a tárgyalás előkészítésének hazai rendszere, amelyben a vád „elfogadásáról” (ha nem is formálisan, de) az ítélő bíróság határoz, megfelel-e a pártatlanság követelményének.

5. A strasbourgi döntések alapján az a benyomásom, hogy törvényünknek a *kizárásra vonatkozó rendelkezései* kielégítik az Egyezmény támasztotta követelményeket. Talán aggályosnak tűnhet, hogy a Be. a megismételt eljárásból csak a hatályon kívül helyező határozat meghozatalában részt vett bírót zárja ki, azt nem, aki a hatályon kívül helyezett határozatot hozta, ám a *Ringeisen* ügyben hozott ítélet szerint erre a pártatlanság megőrzése érdekében nincs feltétlenül szükség.

Mindez persze nem jelenti azt, hogy ne lehetne a kizárásra vonatkozó szabályokat finomítani és a kizárási okokat az elfogulatlan döntés erőteljesebb biztosítása érdekében bővíteni. Nem feledkezhetünk meg azonban arról, hogy nagyobb baj származhat abból, ha a nemzeti jog tartalmaz ugyan olyan szabályokat, amelyek túlmennek a Konvenció támasztotta követelményeken, ám a gyakorlat ezek megtartására képtelen – ebben az esetben ugyanis reális az elmarasztalás veszélye. (L. ezzel kapcsolatban a *Pfeifer* és *Plankl*, valamint az *Oberschlick* ügyeket)

6. A letartóztató és az ítélő bíró „*perszonálumijának*” kérdését illetően, úgy látom: nem kell elmarasztalástól tartani amiatt, hogy a hatályos jog nem zárja ki az ügy érdemi elbírálásából azt a bírót, aki a nyomozás során már hozott döntést a terhelt letartóztatásáról. Az Európai Emberi Jogi Bíróság (Bíróság) ítéleteiben ugyanis rendre visszatér a tétel: az ítélő bíróság által a tárgyalást megelőzően hozott döntések, ideértve az előzetes letartóztatásról szóló döntést is, önmagukban nem indokolhatják a pártatlansága felőli kételyeket, aggályokat. Ahhoz, hogy az objektív teszt alapján ellenkező következtetésre lehessen jutni, speciális körülményeknek kell fennállniuk.

A *De Cubber* és a *Piersack* ügyekben született ítéletekből pedig megtudjuk, hogy ilyen speciális – a pártatlanság felőli kételyeket igazoló – körülmény lehet a *funkció-halmazódás*, vagyis, ha a bíró nemcsak ítélkezik, hanem bűnüldözési-vizsgálói feladatokat is ellát – márpedig a mi „letartóztató” bírónk ilyen feladatokat nem végez.

A *Ben Yaacoub* valamint *Hauschildt* ügyekben a bíróság egy további – az elfogulatlanság felőli kétely legitimitását megalapozó – körülményt fogalmazott meg: ha az ítélő bíró az eljárás korábbi fázisában olyan döntést hozott, amelynek során ténylegesen a *vádolt bűnösségének kérdésében kényszerült állásfoglalásra* úgy a vádlott félelme a bíró elfogultságát illetően jogos lehet, és a 6. cikk megsértésének megállapítására kerülhet sor.

Úgy gondolom, hogy a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiumának 122. sz. állásfoglalását követő bíró nem zárja ki magát a további eljárásból: ha ugyanis az állásfoglalás instrukcióit követi, úgy nem arról fog nyilatkozni, hogy mi annak a valószínűsége, hogy a terhelt bűnös, hanem pusztán arról, hogy a nyomozó hatóság gyanúja nem nélkülöz-e minden alapot.

7. Nézzük meg ezután, hogy a *tárgyalás előkészítésének* hazai rendszere megfelel-e az Egyezménynek. Azok a tételek, amelyekre az Európai Emberi Jogi Bizottság (Bizottság) a *Ben Yaacoub* ügyben az Egyezmény megsértését alapozta (az ügyben megegyezés született a belga kormány és a panaszos között) azt a benyomást kelthetik, mintha a tárgyaló bíróság általi előkészítés rendszerét ismerő országok okkal tarthatnának az elmarasztalástól. A kérdéses ügyben az vezetett az Egyezmény megsértésének kimondásához, hogy az utóbb ítélő bíróként eljáró vádtanács elnöke döntött a vád alá helyezéséről, és pedig azért, mert – a Bizottság megállapítása szerint – úgy vélte: a bűnösséget alátámasztó bizonyítékok megfelelő súlyúak.

Valójában ugyanígy jár el a tárgyaló bíró azokban a rendszerekben, amelyek a „közbenső eljárás”, vagyis a vádemelés és a tárgyalás között eljárás lefolytatását nem bízzák külön testületre. És ami a *Ben Yaacoub* ügy alapjául szolgáló belga eljárási rendben kivétel volt – a vád megalapozottságáról határozó és az ügyben érdemi határozatot hozott bíró személye egybeesett – az a magyar és sok más rendszerben a szabály. Mert hiszen a közbenső eljárás lefolytatása – vagy a magyar törvény szóhasználatát követve: a tárgyalás előkészítése – az ítélő bíróság dolga.

Nem véletlen, hogy a *Ben Yaacoub* ügyben a Bizottság négy tagja különvéleményében azt fejtette ki, hogy a többség által megfogalmazott érvek a tagállamok jelentős részében meghonosodott rendszer Egyezmény-konformitását kérdőjelezzik meg. Hiszen számos eljárási rendszerben a tárgyaló bíróság feladata annak eldöntése, hogy a vád megalapozott-e és így a főtárgyalás megtartható-e. Ehhez pedig alaposan kell tanulmányoznia a bíróságnak az ügy iratait és az akta ismerete semmiképp sem kérdőjelezheti meg a pártatlanságot. Mind a vádtanács által történő vád alá helyezési eljárásnak, mind pedig az ítélő bíróság által végzett előkészítésnek az a funkciója, hogy a megalapozatlan vádakat ily módon kiszűrjék, ez pedig a terhelt számára fontos garancia. Annak deklarálása, hogy a vád alkalmas a főtárgyaláson való megvitatásra, semmiképp sem azonosítható a bűnössé nyilvánítással. A gyanú és a bűnösség közti különbség – így a kisebbség – ismert minden bíró előtt. Így nincs ok arra, hogy az érintett tartson attól: a bíró, aki ilyen jellegű döntést hozott, nem lesz képes az ügy érdemének pártatlan elbírálására.

A kérdést, hogy vajon a mi tárgyalás-előkészítési rendszerünk megfelel-e a Konvenciónak, a bíróság azóta már eldöntötte, amikor egy 1994-ben hozott ítéletében a miénkhez hasonló portugál rendszer Egyezmény-konformitását állapította meg (*Saraiva de Carvalho* ügy). A Bíróság úgy foglalt állást, hogy az *ügy tárgyalására alkalmazásáról szóló határozat* olyan közbenső döntés, amelyben a később az ügy érdemében döntő bíróság a nyomozási iratok és a vádirat alapján pusztán azt vizsgálja, hogy az ügy egyáltalán tárgyalásra kerülhet-e. Ezért – vonta le a következtetést a Bíróság – az itt vizsgált kérdések és azok, amelyek a végső érdemi határozat szempontjából döntenek, nem azonosak. A rendelkezésre álló bizonyítékok előzetes értékelése *nem tekinthető* a bűnösség formális megállapításának.

III.

8. Idézzük fel a korábban megfogalmazott tételt: önmagában az a körülmény, hogy az érdemi döntést hozó bíró az eljárás korábbi szakaszában hozott már valamilyen döntést, nem alapozza meg a vádlott kételyeit a bíró pártatlanságát illetően, ehhez további körülményeknek kell fennállniuk. Ilyen körülmény lehet, hogy

- a) a bíró kifejezetten bűnüldözési/vizsgálati funkciót látott el, vagy pedig
- b) korábbi döntése tartalmát tekintve nagymértékben hasonlatos volt az érdemi döntéshez, azaz a bűnösség kérdésében való állásfoglaláshoz.

Úgy tűnik azonban, hogy a kisebb jelentőségű ügyekben ez az elv nem érvényesül töretlenül. Igazolásképp említsem a *Padovani* ügyet, amelyben a panasz a korábbi olasz büntető-perrendtartásnak egy speciális eljárását, az ún. közvetlen bíróság elé állítást érintette. Ennek lényege, hogy a legfeljebb három évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetett bűncselekményeknél, valamint tettenérés esetén egyes bűncselekmények-

nél a rendőrség közvetlenül a bíró (pretore) elé állítja a gyanúsítottat és ebben az eljárásban a korábbi Bp. kifejezett rendelkezése szerint az ügyész funkcióit is a pretore látja el.

A Bizottság a DeCubber, Piersack, Ben Yaacoub, valamint a Hauschildt ügyben kifejtettekre tekintettel és a szigorú strukturális megközelítést alkalmazva nagy többséggel (16–2) arra jutott, hogy megsértették a pártatlanság követelményét. (Az Emberi Jogok Európai Egyezménye) azt kívánja – fejtette ki a Bizottság –, hogy a bíró, aki a felek felett áll, tőlük különüljön el. Mivel minden büntetőeljárás feltételezi a vádat (indictment/accusation), amelyet aztán a védelem támad, a bíró elkülönülése csak úgy biztosítható, ha a vádat nem ő, hanem valaki más fogalmazza meg. A Bizottság megítélése szerint az a körülmény, hogy a bíró – a törvénykönyvnek az ügy elbírálásakor hatályban volt szabálya szerint – nemcsak az ügyész, illetve a vádló feladatait látta el, hanem az ítékezés funkcióját is, aláássa a bírói pártatlanság hitelét, függetlenül a bíró tényleges magatartásától. A bíró által ellátott funkciók összeegyeztethetetlenek és ezért a bíró így nem képes elégséges biztosítékot nyújtani ahhoz, hogy a panaszos legitím kétélyeit pártatlanságát illetően kizárja.

A Bíróság azonban érdekes módon eltért a Bizottság álláspontjától, és mindenképp előtt arra hivatkozott, hogy az eljáró bíró a széles körű jogszabályi felhatalmazással összevetve rendkívül visszafogottan nyomozott és viszonylag kis számú nyomozási cselekményt végzett.

Kétségtelen, hogy ez a döntés nehezen vezethető le a korábbi ítéletekben megfogalmazott azon tételtől, hogy a bíró pártatlanságát veszélyezteti, ha az ítélező funkció gyakorlását megelőzően *kifejezetten bűnüldözői-nyomozási-vizsgálati* cselekményeket is végez. Ugyanakkor az ítélet tartalmaz egy olyan mondatot, amely választ adhat a korábbi gyakorlattól való eltérésre: a Bíróság ugyanis azt is megjegyezte, hogy itt egy olyan rugalmas eljárásról van szó, amellyel a nemzeti jogalkotó eleget tehet a 6. cikkben ugyancsak említett ésszerű időn belüli elbírálás követelményének. Vagyis azt lehetne összefoglalóan mondani, hogy a *rivalizáló követelmények közül* a kisebb ügyekben a gyorsítás érdeke az egyéb garanciális szabályok elé helyezhető.

9. Ezt a következtetést látszik alátámasztani a *Fey* ügyben hozott döntés is. A panasz alapját itt is egy speciális, kisebb ügyekben lefolytatható eljárás képezte: az osztrák jogban a viszonylag enyhe büntetéssel fenyegetett vétségek miatti eljárásban az ítélobíró látja el azokat a feladatokat, amelyeket a rendes eljárásban a vizsgálóbíró, illetve az ügyész lát el. A Bizottság ebben az ügyben is a panaszosnak adott igazat, és a 6. cikk megsértését állapította meg a korábbi ítéletekből levont tétel alapján: nem lehet pártatlan az ítélobíró, ha az eljárás korábbi szakaszában bűnüldözői-vizsgálói funkciót látott el.

A Bíróság itt sem állapította meg a 6. cikk megsértését, és a döntés mögött meghúzódó tényleges indokot talán a párhuzamos véleményt megfogalmazó bíró véleménye fedi fel leginkább, aki arra hivatkozik, hogy az *igazságszolgáltatásnak egymással rivalizáló érdekeknek kell megfelelnie*. Az egyik oldalon a bíróságoknak bizalmat kell keletkeztetniük, vagyis érzékeltetniük kell a bíró pártatlanságát, ám a másik oldalon a közösségnek az is érdeke, hogy az igazságszolgáltatás gyorsan, racionálisan és gördülékenyen működjék, márpedig az adott ügyben ez az *utóbbi érdek az erősebb*. A kisebb súlyú ügyekben tehát a gyorsaság, az igazságszolgáltatás olcsósága, a rugalmasság előnyben részesítendő a funkciók elkülönítésének szigorú követelményével szemben.

10. Végül említék egy harmadik ítéletet a funkcióelkülönítéssel összefüggésben, amely azonban nem a kisebb súlyú ügyeket érintette, hanem a *fiatalkorúakkal* szembeni eljárást (*Nortier* ügy). Az ügy alapjául a holland büntető-perrendtartásnak a rendelkezése szolgált, amely szerint a fiatalkorúak eljárásában a vizsgálóbíró utóbb ítélobíróként szerepelhet az ügyben. A Bíróság itt sem állapította meg az Egyezmény megsértését, és az ügyet azért tartom mindenképp említésre méltónak, mert módot adott a strasbourgi szervek tagjainak arra, hogy kifejtsek véleményüket arról: a fiatalkorúak elleni eljárásban a 6. cikk rendelkezései mennyiben, illetve miképp alkalmazandók.

E kérdést a Bíróság és a Bizottság tagja aszerint válaszolták meg, hogy a fiatalkorúak igazságszolgáltatási rendszerének kialakításánál melyik modellt részesítik előnyben: a „jogállami” vagy a „szociális-gondoskodási” modellt.

Walsh bíró párhuzamos véleményében sietett leszögezni, hogy a Bíróság korábbi döntéseiből jutott arra, hogy a 6. cikk nem sérült, nem pedig a fiatalkorúak elleni eljárás sajátosságaira figyelemmel. Mert a „megvádolt fiatalkorúakat, akárcsak a felnőtteket, teljes mértékben megilletik a Konvenció biztosította tisztességes eljárás követelményei. Ügyelni kell arra, hogy e jogosultságot ne oldják fel a rehabilitáció vagy a javítás/nevelés szempontjai. Ezek olyan megfontolások, amelyekre a *meglévő eljárási garanciákon felül kell figyelemmel lenni*. A tisztességes eljárás és a bűnösség megfelelő bizonyítása mindent megelőző abszolút követelmények.”

Nem kizárt, hogy Walsh bíró párhuzamos véleményében azokra a gondolatokra válaszolt, amelyeket a Bizottság néhány tagja fogalmazott meg. Stefan Trechsel (három társa csatlakozott hozzá) ugyanis párhuzamos véleményében a *szociális-gondoskodó modell* létjogosultsága mellett érvelt. „Igaz ugyan – így Trechsel –, hogy a 6. cikk ... nem tartalmaz speciális rendelkezéseket a fiatalkorúakra. Ugyanakkor számos, ha nem valamennyi, a fiatalkorúak ügyeiben járatos szakember igen fontosnak véli, hogy az eljárást oly módon szervezzék meg, hogy a terhelt bizalommal legyen a hatóságot képviselő személy iránt. Így ártalmasnak tekintik, ha az eljárás minden egyes fázisában új, a fiatalkorú számára eddig ismeretlen bíró bukkan fel. Ilyen megfontolások alapján ártalmas, ha a végső döntést nem az a bíró hozza meg, aki a vizsgálatot vezette. Tisztában vagyok azzal – folytatja Trechsel –, hogy nem könnyű eldönteni, vajon egy adott esetben speciális szabályokat kell-e alkalmazni a fiatalkorúval szemben ... A vitára figyelemmel, melyet a kérdés kiválthat, meggyőződésem az, hogy az Egyezmény helyes olvasata széles mérlegelési szabadságot hagy a Magas Szerződő Feleknek abban, hogy miképp alakítják ki a fiatalkorúak elleni eljárás szabályait.”

11. Kíséreljük meg az *újabb összegzést*. Az alaptétel az, hogy a bíró pártatlansága akkor kerül veszélybe, ha az érdemi döntés meghozatala előtt

- a) bűnüldözői-vizsgálói funkciót látott el, vagy
- b) ha az eljárás korábbi szakaszában hozott döntése tartalmát tekintve a bűnösség kérdésében való állásfoglalást jelenti.

Az alapvető tétel *nem érvényesül tisztán a kisebb súlyú ügyek* elbírálása során, ahol az ésszerű időn belüli elbírálás erősebb lehet a funkciómegosztás tételénél, a *fiatalkorúak* elleni eljárásban pedig a tagállamok viszonylag széles mozgásteret kapnak arra, hogy a reszocializációs modell alapján áttörjék a funkciómegosztás tételét.

Nem vagyok abban biztos, hogy a Bíróság az egyszerű, kisebb súlyú ügyek, valamint a fiatalkorúak elleni eljárást illetően jól mérte fel az európai trendet. Utalok itt a

Padovani ügygel összefüggésben arra, hogy az új olasz Bp. az említett közvetlen bíróság elé állítási eljárást, amelyben az ítélelőbíró vádlói és vizsgálóbírói feladatokat is el látott, felszámolta, míg a fiatalokú Nortier ügy alapját képező holland szabályozást maga a holland Legfelsőbb Bíróság találta 1990-ben elfogadhatatlannak, amikor kifejtette, hogy nem tekinthető pártatlannak az a bíró, aki az eljárás korábbi szakaszában a bizonyítékok összegyűjtése érdekében tevékenykedett.

IV.

12. Az utolsó kérdés, amellyel a pártatlansággal összefüggésben foglalkozom, a *büntetőparancs* intézménye. Csaknem valamennyi országban, amely ezt az egyszerűsített eljárást ismeri, az az általános szabály, hogy a büntetőparancsot kibocsátó bíró nincs kizárva a rendes eljárásból, ha a felek kifogása (tárgyalás tartása iránti kérelme) erre sor kerül.

Márpedig a korábbi strasbourgi döntések alapján okkal vetődik fel a kérdés, hogy a bíró tudja-e magát függetleníteni korábbi döntésétől, vagy a vádlott szemszögéből mindezt megfogalmazva, nem keletkezhetnek-e benne indokolt kételyek a bíró pártatlansága felől.

Érdekes módon Strasbourgban mind ez ideig *nem született ítélet e kérdésben*. Ebből esetleg arra következtethetnénk, hogy mindenütt egyetértés van abban: az a megoldás, hogy a büntetőparancs kibocsátója utóbb lehet tárgyalóbíró, aggálymentes, vagyis nem veszélyezteti a bíró pártatlanságát.

Ez azonban nem így van. Gondoljunk arra, hogy a magyar Alkotmánybírósághoz is érkezett indítvány, amely a büntetőparancs kibocsátója és a tárgyalóbíró perszónálunióját a pártatlanság tételével összeegyeztethetetlennek vélte. A magyar Alkotmánybíróság, mint ismeretes, az intézmény alkotmányellenességét nem állapította meg, foglalkozott az intézmény Egyezmény-konformitásával is, és álláspontjának alátámasztására hivatkozott a 6. cikkben foglalt ésszerű elbírálás követelményére is, illetve az Európa Tanácsnak a büntetőeljárás egyszerűsítésére vonatkozó ajánlására.

De nemcsak Magyarországon, hanem másutt is aggályosnak tartják egyesek azt a megoldást, hogy a büntetőparancs kibocsátója a kifogás alapján lefolytatott eljárásból nincs kizárva. A *svájci* Szövetségi Bíróság több döntésében úgy foglalt állást, hogy e megoldás sem a Szövetségi Alapokmánnyal, sem pedig az Egyezmény 6. cikkével nem áll összhangban.

Indokolásában a svájci Szövetségi Bíróság olyan érveket hozott fel, amelyek a strasbourgi ítéletekben is megjelennek: arra hivatkozott, hogy a kifogás alapján lefolytatott eljárásban a bíró *ugyanazt a kérdést* hivatott eldönteni, mint amelyről korábban – a büntetőparancs kibocsátásakor – már határozott, így az ügy kimenetelét illetően nyilván nem lehet kellőképpen nyitott.

A svájci eljárásjog-tudományban a Szövetségi Bíróság határozata nem keltett osztatlan elismerést, és sokan vélték úgy, hogy a büntetőparancs kibocsátója és a tárgyaláson eljáró bíró perszónáluniója a pártatlanság tételét nem sérti.

13. A korábban is ismertetett ügyekből leszűrhető tételek alapján nem könnyű megválaszolni, hogy milyen döntést hoznának Strasbourgban. Először is a szituáció különbözik azoktól a helyzetektől, amelyekben eddig döntések születtek. A korábbi ügyekben rendszerint az volt a helyzet, hogy a bírósági szakaszban eljáró bíró a büntető-

eljárás egy *korábbi, nem bírói fázisában* hozott döntést. Itt pedig arról van szó, hogy mindkét döntés a bírósági szakaszra esik.

Talán segíthet a kérdés megválaszolásában az, ha arra gondolunk, hogy szinte minden eljárási rendszerben magától értetődő, hogy *kizárják az eső fokon határozatot hozó bírót a saját ítéletének felülvizsgálatából a jogorvoslati eljárásban*. Ugyanakkor a már említett a Ringeisen ügyben a Bíróság azt fejtette ki, hogy a pártatlanság követelménye nem jelenti azt, hogy a hatályon kívül helyezés folytán megismételt eljárásból a hatályon kívül helyezés ítéletet hozó bírót ki kellene zárni.

Álláspontom szerint a különbségtétel indoka az, hogy létezik az a feltételezés, miszerint a bíró abban az esetben, ha az eljárásjog alapvető elvei, mindenekelőtt a *közvetlenség elve* alapján vizsgálja felül korábbi döntését, a pártatlanságát megőrizheti, ezzel szemben, ha korábbi döntését *szegényesebb* eszközökkel, mindenekelőtt a közvetlenség nélkül, az iratok alapján kénytelen felülvizsgálni, úgy korábbi döntésének foglya marad.

Nos a büntetőparancs esetében az előbbi szituációról van szó: a bíró korábban, az iratok alapján hozott döntésének felülvizsgálatát most már a tárgyaláson a közvetlenség elve alapján „gazdagabb” eszközökkel végzi el, és így az feltételezhető, hogy a korábbi döntésétől képes magát függetleníteni. Erre is tekintettel úgy vélem: a magyar Alkotmánybíróság helyes eredményre jutott és érzésem szerint a büntetőparancs kibocsátójának és a kifogás alapján eljáró bírónak perszónálunióját Strasbourgban sem nyilvánítanak a 6. cikkkel ellentétesnek. Ezt a prognózist támasztja alá a Bíróság által a Padovani, és a Fey ügyekben burkoltan megfogalmazott tétel, hogy a viszonylag kisebb súlyú ügyekben az eljárás gyorsítása, az ésszerű időn belüli elbírálás ugyancsak a 6. cikkben szereplő követelménye erősebb lehet a szigorú funkcióelkülönítés elvénél.

A dolgozatban említett ügyek jegyzéke

- Ben Yaacoub Belgium ellen, A-127/A (1987. november 30.)
- De Cubber Belgium ellen, A-86 (az ítélet kelte: 1984. október 26.)
- Fey Ausztria ellen, A-255/a (1993. február 24.)
- Hauschildt Dánia ellen, A-154 (1989. május 24.)
- Nortier Hollandia ellen, A-267 (1993. augusztus 24.)
- Oberschlick Ausztria ellen, A-204 (1991. május 23.)
- Padovani Olaszország ellen, A-257/B (1993. február 23.)
- Pfeifer és Plankl Ausztria ellen, A-227 (1992. február 25.)
- Piersack Belgium ellen, A-53 (1982. október 1.)
- Ringeisen Ausztria ellen, A-13 (1971. július 16.)
- Saraiva de Carvalho Portugália ellen, A-194/D (1991. február 19.)